

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

כריתות כ. - בענין מלאכה שאין צריכה לגופה

1. כריתות כ., וז"ל, "תנו רבנן החותה גחלים בשבת חייב חטאת רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר ברבי צדוק חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. במאי עסקינן אי דקא מיכוין לכבות ולהבעיר, מאי טעמא דמאן דפטור אלא דלא קא מכוין להבעיר, מאי טעמא דמאן דמחייב תרתי רבי אלעזר ורבי חנינא דאמרי תרווייהו כגון שנתכוין לכבות העליונות כדי להבעיר את התחתונות, דתנא קמא קסבר מקלקל בהבערה פטור, ורבי אליעזר ברבי צדוק אמר חייב. וכן אמר רבי יוחנן בנפח שנו. אמר רבי יוחנן עד כאן לא נתגלתה טעמא של הלכה זו. אמי בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי כגון שנתכוין לכבות ולהבעיר, דתנא קמא סבר לה כר' יוסי, דאמר הבערה ללאו יצאת, ור' אליעזר ברבי צדוק סבר לה כרבי נתן, דאמר הבערה לחלק יצאת. רבא אמר להקדים איכא בינייהו. רב אשי אמר כגון שנתכוין לכבות והובערו מאיליהן, ותנא קמא סבר לה כרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין פטור, ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר לה כרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין חייב. תנו רבנן החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאיליהן תני חדא חייב, ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה."

ותוס' שם עמוד ב' ד"ה סבירא ליה, וז"ל, "ואם תאמר לפי מה שפירש הר"י פרק קמא דכתובות (דף ה) הא דאמר ר' יהודה דבר שאינו מתכוין אסור מדרבנן דוקא ולא מן התורה קשה דהכא משמע דמדאורייתא קאמר דמחייב חטאת ויש לומר דהכא היינו טעמא דמחייב רבי יהודה משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות ואם תאמר אם כן אפילו רבי שמעון מודה ומאי קאמר תנא קמא סבירא ליה כרבי שמעון כו' ויש לומר דהכא הוי טעמא דמלאכה שאינו צריך לגופה ורבי יהודה ורבי שמעון לטעמייהו והאי דנקט טעמא דדבר שאינו מתכוין לא נצרכה דהא מלאכה שאינו צריך לגופה הוא ועוד דסבר שאינו מתכוין הוא דאינו חפץ בהבערתן של הגחלים שאינו נהנה מהם אבל בההיא דקתני החותה גחלים להתחמם בהם לא נקט מתכוין ושאינו מתכוין שהרי להתחמם הוא עושה אבל מלאכה שאינו צריך לגופה היא ולכך פטר ר"ש דאע"ג דפסיק רישיה היא כיון דמלאכה שאינו צריך לגופה היא ופטור ואם תאמר ההיא דפרק הבונה (שבת קג.) דקאמר אפילו תימא בארעא שאינו אגם דלא מתכוין פ"י ופוסט כר"ש ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות פירוש אי אפשר שלא יפה הקרקע ומאי פריך מכל מקום מלאכה שאין צריך לגופה היא ויש לומר דהתם ס"ד דהוה פסיק רישיה ולא ימות דניחא ליה ולכך משני דעביד בארעא דחבריה דהוה פסיק רישיה דלא ניחא ליה וכן מביא הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי מההיא (סוכה דף לג:) דממעטין בלולב ביי"ט ופריך והא מתקן לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי אי נמי דאין צריך לגופה אף על גב שמתקנה שרי."

2. שבת קז., וז"ל, "אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, לבר מהני תלת דפטור ומותר חדא הא, וממאי דפטור ומותר דקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו. ואידך המפיס מורסא בשבת, אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא ממנה לחה פטור. וממאי דפטור ומותר דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ. ואידך הצד נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור, אם לרפואה חייב. וממאי דפטור ומותר דתנן כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז בקורה, ועל צואה של קטן, ועל עקרב שלא תישך."

3. תוס' שבת ג. ד"ה הצד נחש, וז"ל, "הקשה בה"ג דשמואל אדשמואל דהכא סבר שמואל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור כר"ש ומשום צערא דגופא שרי ובפי כירה (לקמן מב.) אמרינן בדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר"י ותירץ ר"ת דשמואל קאמר דלר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור בהני תלת פטור ומותר כמו שמוכח שמואל בסוף האורג (שם קז.) דודאי פטור ומותר קאמר וליה לא ס"ל כר"ש ומיהו לדין קי"ל כר"ש דרבא דהוי בתראה סבר כותיה בריש נוטל."

4. רמב"ם פ"ז מהלכות שגגות הי"ב, וז"ל, "החותה גחלים בשבת שהוא מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות אם נתכוון לכבות ולהבעיר חייב שתיים, חתה גחלים להתחמם מהם והובערו מאליהן חייב שתיים מפני שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה כמו שביארנו בהלכות שבת, וכשם שחייבין על זדונה כרת כך חייב על שגגתה קרבן חטאת."

וכסף משנה שם, וז"ל, "חתה גחלים להתחמם מהם וכו'. גם זה שם ופירש"י שאינה צריכה לגופה כגון זה שאינו צריך להבעיר אלא להתחמם בחתייתן ומ"מ ידוע היה שיתבערו וע"מ כן עשה והוי ליה מתכוין מיהו מלאכה שאינה צריכה לגופה הויא הך הבערה עכ"ל. ורבינו מפרש לה דחייב שתיים משום מכבה ומבעיר ותמיהא לי שכתב בסמוך שאם נתכוון לכבות ולהבעיר חייב שתיים הא אם לא נתכוון לא והכא אם נתכוון היינו הך ועוד למה איצטריך לומר שחייב משום דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה תיפוק ליה מפני שהוא מתכוין ואם אינו מתכוין אמאי חייב וצ"ע ואפשר לומר שמאחר שהוא יודע שודאי יתבערו הוי כפסיק רישיה."